

Förord

Nästan var femte elev på gymnasieskolan läser på ett introduktionsprogram. När det kommer till årkurs ett är det var fjärde elev. Att så många elever inte är behöriga till ett nationellt program är allvarligt. Anledningarna till att introduktionsprogrammen är så stora är flera. Till viss del handlar det om att kvaliteten och elevernas resultat i grundskolan kraftigt behöver förbättras. En annan anledning är att språkintröduktion växer snabbt.

Rapporter från både Skolverket och Skolinspektionen visar att språkintröduktion inte fungerar tillräckligt bra. Förväntningarna på eleverna är för låga, styrningen och planeringen av programmet är otillräcklig, det finns brister i kartläggningen av elevernas förkunskaper och i uppföljningen av utbildningen. Listan kan göras lång.

Angreppssättet i den här rapporten är dock ett annat. Vi var intresserade av att fokusera på elevernas upplevelse av programmet. Hur tycker eleverna att utbildningen fungerar? Vilka förväntningar har de? Hur stämmer det överens med deras drömmar och planer för framtiden? Utifrån den kunskapen och myndigheternas tidigare rapporter har vi landat i 19 stycken förändringar för att förbättra introduktionsprogrammen generellt och framför allt språkintröduktion.

Det är angeläget att Språkintröduktionsprogrammet snabbt förbättras utifrån framför allt tre perspektiv.

- För samhällets skull. Det är viktigt av kostnads- och effektivitetsskäl att utbildningarna levererar goda resultat.
- För företagens skull. Det är angeläget med tanke på företagens utmaningar med kompetensförsörjningen, eleverna på programmet har potential att bli framtidens medarbetare och företagare. Och om inte språkintröduktion fungerar kommer ansvaret, förr eller senare, direkt eller indirekt, att skjutas över på företagen.
- För elevernas skull. För att eleverna snabbt ska kunna integreras i samhället, behöver utbildningen hålla hög kvalitet och relevans. Övergången till jobb eller vidare utbildning måste fungera så att eleverna kan få förutsättningar att skapa sig både ett framgångsrikt yrkesliv och rikt privatliv.

Stockholm i april 2017

Johan Olsson
Utbildningspolitisk expert
Svenskt Näringsliv

Innehåll

Förord	1
Inledning	3
Bakgrund	4
Studiens syfte	4
Om Språkintruktionsprogrammet	4
Metod	5
Urval	5
Genomförande	5
Respondenterna.....	6
Resultat	8
Vägen till språkintruktionsprogrammet	8
Elevernas förståelse för utbildningens syfte.....	9
Trivsel och lärandemiljö	11
Språk och utbildningens kvalitet	12
Elevernas ambitioner och drömmar	12
Praktiska ämnen.....	15
Övriga faktorer som kan påverka elevernas lärande	15
Slutsatser	17
Förslag	20
Generella förslag kring introduktionsprogrammen.....	20
Specifika förslag för Språkintruktionsprogrammet	21
Bilaga 1	23

Inledning

Att påbörja en gymnasieutbildning är en norm bland unga i Sverige, och den absoluta majoriteten är någon gång inskriven i gymnasieskolan. En avklarad gymnasieexamen från ett nationellt program är i många fall också en förutsättning för att kunna etablera sig på arbetsmarknaden i Sverige, oavsett om gymnasieutbildningen leder direkt till jobb eller till vidare studier.

Att få unga att påbörja gymnasieskolan är emellertid inte en lika stor utmaning som att få dem att klara av den – endast knappt tre av fyra som påbörjar ett nationellt program klarar av att ta examen på utsatt tid. Detta leder till höga kostnader både för samhället och individen, i form av längre tid i utbildningssystemet och ökad risk för arbetslöshet.

En likaledes oroande utveckling är att andelen elever på introduktionsprogram, som är avsedda för elever som saknar behörighet till de nationella programmen, ökar kraftigt. Läsåret 16/17 läser cirka 60 200 elever ett introduktionsprogram på gymnasiet, motsvarande cirka 17 procent av det totala elevantalet. Sett endast till elever i årkurs 1 är andelen cirka 25 procent.¹

Det finns flera skäl till att introduktionsprogrammen ökar, där sjunkande resultat i grundskolan spelar en stor roll. Sedan gymnasiereformen GY11 har också behörighetskraven till de nationella programmen höjts, vilket innebär att fler måste ta vägen via ett introduktionsprogram. Men det främsta skälet till att introduktionsprogrammen ökar är ett kraftigt ökat antal elever på Språkintruktionsprogrammet. Läsåret 16/17 läser cirka 35 900 elever på programmet, vilket utgör 60 procent av alla elever på introduktionsprogram eller en tiondel av alla elever i gymnasieskolan totalt.

Gymnasieskolan står alltså inte bara inför utmaningen att hjälpa eleverna att klara nationella program på utsatt tid, utan i minst lika hög grad att få eleverna på introduktionsprogram i allmänhet, och språkintruktionsprogram i synnerhet, att överhuvudtaget kunna påbörja ett nationellt program. Ett antal rapporter från Skolverket har pekat på att dessa övergångar tar lång tid i dag, om de överhuvudtaget sker. Skolinspektionen visar också att styrning och uppföljning av utbildningen på språkintruktionsprogram brister. Samtidigt saknas i viss mån samlad kunskap om vad detta beror på, och inte minst hur eleverna uppfattar sin situation på Språkintruktionsprogrammet. Eftersom dessa elever är så många till antalet, är det ur samhällets perspektiv särskilt viktigt att utbildningen är anpassad inte bara för att eleverna ska nå kunskapsmålen, utan också att de ska kunna nå sina egna mål i framtiden och bli anställningsbara.

För att få fler elever att klara av språkintruktionsprogram och bli behöriga till nationella program, gav därför Svenskt Näringsliv Ungdomsbarometern i uppdrag att undersöka elevernas uppfattning om programmet och vilka drömmar de har om framtiden. Resultaten presenteras i denna rapport, tillsammans med förslag på hur Språkintruktionsprogrammet skulle kunna utvecklas till gagn för individer, näringsliv och samhälle.

¹ Skolverket, Elever i gymnasieskolan läsåret 2016/17, 2017

Bakgrund

Studiens syfte

Studiens övergripande syfte är att öka kunskaperna om eleverna på Språkintruktionsprogrammet för att kunna föreslå åtgärder som kan leda till:

- Snabbare övergång till nationella program eller annat introduktionsprogram.
- Ökad anställningsbarhet i framtiden.

Om Språkintruktionsprogrammet

Språkintruktionsprogrammet har växt kraftigt sedan det skapades i och med GY11. Sett till antalet elever utgör det idag det fjärde största gymnasieprogrammet i Sverige och det är även det program som har det klart högsta antalet elever i årskurs ett. Antalet elever kommer dessutom fortsätta vara mycket stort de närmaste åren mot bakgrund av den stora invandringen till Sverige 2015. Programmets syfte är att lära eleverna svenska och förbereda dem för att gå vidare till annat gymnasieprogram eller annan utbildning. Givet att programmet enbart funnits i ett par år är det svårt att definitivt uttala sig om dess resultat, men Skolverkets rapport om språkintruktions² visar att enbart 30 procent av eleverna tre år efter studiestart gått vidare till ett nationellt program och 15 procent till ett annat introduktionsprogram. Fyra år efter studiestart har nio procent avslutat ett nationellt gymnasieprogram. Skolinspektionens granskning av utbildningen vid språkintruktionsprogrammet visar att många huvudmän inte tillgodoser elevernas utbildningsbehov och att eleverna inte får det stöd och den vägledning de behöver. Skolinspektionen konstaterar också att styrning och uppföljning av utbildningen på språkintruktionsprogrammet brister.³

² Skolverket, Rapport 436 Språkintruktionsprogrammet, 2016

³ Skolinspektionen, Språkintruktionsprogrammet i gymnasieskolan, 2017

Metod

Eftersom det finns relativt lite samlad kunskap inom området har vi valt att genomföra en kvalitativ studie, med en kompletterande kvantitativ del. Studien är alltså till sin natur explorativ, där vi utgått ifrån semi-strukturerade djupintervjuer för att skapa förståelse för elevernas egna tankar och beskrivning av sin egen situation. Dessa har sedan kompletterats med en enkät för att öka resultatens generaliserbarhet. Det ska emellertid redan nu poängteras att varken antalet djupintervjuer eller enkäter är tillräckligt för att dra slutsatser om alla elever på Språkin introduktionsprogrammet. Inte desto mindre är studien en av de första i sitt slag, och utgör tillräckligt underlag för att komma med förslag som kan utredas vidare.

Urval

Urvalet av kommuner för studien har genomförts dels baserat på en ambition om att täcka in ett flertal olika typer av kommuner, dels baserat på visat intresse från kommunerna/skolorna för att genomföra studien. I studien ingår:

- En storstadskommun
- En förortskommun
- En större stad
- En glesbygdskommun

Totalt tillfrågades fem kommuner/huvudmän, varav fyra alltså valde att delta. Den som inte ville delta avgav tidsskäl. Deltagande i studien har varit frivilligt för såväl kommuner som individer.

Totalt har 32 intervjuer och 119 enkäter genomförts.

Genomförande

Projektet inleddes under våren 2016 med inläsning samt intervjuer för att stärka förståelsen för hur Språkin introduktionsprogrammet är utformat och vilka faktorer som påverkar hur skolornas huvudmän organiserar utbildningen. Intervjuer genomfördes med anställda på Skolverket, på kommunala utbildningsförvaltningar, med personer som arbetar på Hem för Vård eller Boende (HVB-hem) samt en forskare inom migrationsrätt.

Under september 2016 utformades en undersökningsmodell för den kvalitativa studien samt en frågeenkät för studiens kvantitativa del.⁴ Den kvalitativa studien designades kring undersökningsfrågor som operationaliserades i en intervjuguide med fem teman.

⁴ Se bilaga 1

Under perioden oktober–november genomfördes därefter studiens fältperiod med intervjuer i en glesbygdskommun 11/10, en storstadskommun 13/10, i en större stad 27/10 och i en förortskommun 27/11. I storstadskommunen, den större staden och förortskommunen samlades vid nämnda datum även enkäter in. Besök har vid dessa datum gjorts på skolor som har språkinroduktionsutbildning. I tre av fyra kommuner har huvudmännen varit kommunen och i den fjärde genomfördes studien på en av de få friskolor som arrangerar språkinroduktionsutbildning.

Inom ramen för intervjustudien har 32 intervjuer genomförts. 31 av intervjuerna har genomförts med hjälp av en tolk i arabiska och en tolk i dari, en intervju genomfördes på engelska. Nio intervjuer genomfördes i glesbygdskommunen, åtta i storstadskommunen, sex i den större staden och nio i förortskommunen. Intervjuerna har letts av Ungdomsbarometerns undersökningsledare Anton Landehag med stöd av två tolkar varav den ene tolkat under intervju och den andre fört anteckningar över intervjuaren. Intervjuerna har utgått från en av Ungdomsbarometern framtagen intervjuguide. Varje intervju varade mellan 20 och 40 minuter och anteckningar togs löpande under intervjuerna. Intervjuerna spelades inte in, vilket motiveras dels av tidsskäl, dels av att ambitionen var att skapa en trygg situation för respondenterna.

Enkätstudien utfördes genom att enkäter delades ut i samband med besök på respektive skola. Totalt 119 enkäter delades ut i storstadskommunen (36 stycken), den större staden (50 stycken) och förortskommunen (33 stycken). Glesbygdskommunen utelämnades till följd av att eleverna vi träffade inte gick Språkinroduktionsprogrammet utan intensivsvenska, vilket ersatte Språkinroduktionsprogrammet för eleverna i fråga.

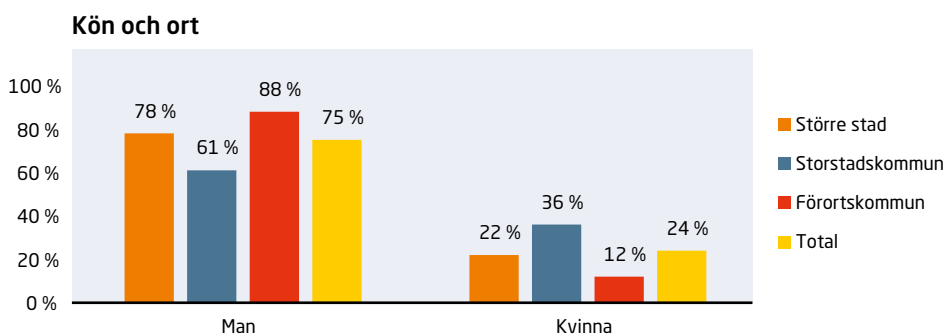
Respondenterna

Elevgruppen som går Språkinroduktionsprogrammet är mycket heterogen. Vi har intervjuat 18 elever från Afghanistan, åtta elever från Syrien, två från Irak, en från Libanon, en från Tunisien samt två elever från Somalia. För att säkerställa genomförbarhet inom en begränsad tidsram har studiens urval begränsats till elever som pratar arabiska, dari eller persiska. Detta har konsekvensen att elevgrupper med en annan språklig bakgrund inte nåts. De största av dessa grupper har sannolikt bakgrund i Östafrika, främst Eritrea och Somalia, men det finns även andra elevgrupper vi inte nått genom studiens intervjudel (exempelvis barn till arbetskraftsinvandrare och EU-migranter). Inom de elevgrupper vi intervjuat finns stora skillnader vad gäller utbildningsbakgrund – även inom grupper med bakgrund i ett och samma land.

De elever från Afghanistan som vi har intervjuat har uteslutande varit ensamkommande. De flesta av dessa elever har ingen eller kortare utbildningsbakgrund, men ett par av eleverna har gått åtta–nio år i skolan. Eleverna med bakgrund i övriga länder har genomgående gått i skolan, de flesta mellan åtta och tolv år och har i de flesta fall familj eller släkt på plats i Sverige.

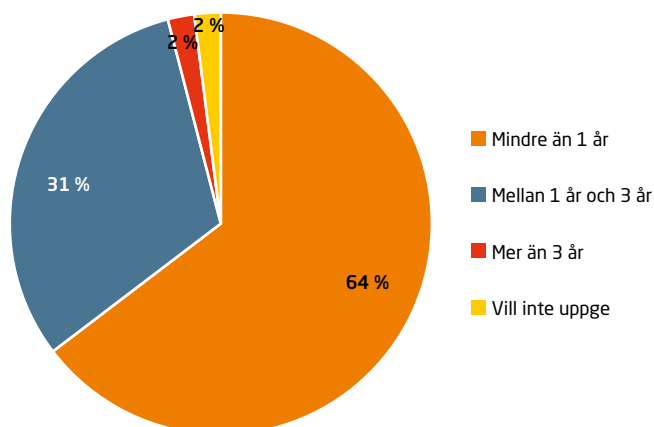
Majoriteten av de intervjuade hade varit i Sverige kortare tid än ett år och var därmed med största sannolikhet fortfarande asylsökande, givet Migrationsverkets handläggningstider. Ett par av respondenterna har varit i Sverige en längre tid eller cirkulär-migrerat, det vill säga migrerat till Sverige, tillbaka till ursprungslandet (eller tredje land) och sedan tillbaka till Sverige igen.

Respondenterna i den kvantitativa studien fördelar sig på följande sätt gällande kön och ort:

De intervjuade eleverna angav generellt att de gått på sin nuvarande utbildning kortare tid än ett år. Den kvantitativa studien anger att 64 procent gått i skola i Sverige kortare tid än ett år, 31 procent har gått i skolan mellan ett och tre år.

Hur länge har du gått i skolan i Sverige?

I intervjuerna hade de elever som påbörjat sin utbildning närmast i tid från intervjun räknat påbörjat skolgången efter sommaren. De elever som gått i svensk skola längst tid hade gått i skolan i uppemot tre år, dock ej hela tiden på språkinroduktionsprogram. Den längsta sammanhängande tiden på Språkinroduktionsprogrammet var omkring två år.

Resultat

Vägen till språkintröduktion

Vägen till den svenska skolan var likartad för de flesta elever vi intervjuade. Inga frågor ställdes om vägen till Sverige, utan fokus lades på tiden från att de kommit till Sverige fram till att de började skolan. Uppenbart var dock att elever som befunnit sig i förortskommunen och glesbygdskommunen i högre utsträckning hade blivit kommunplacerade och behövt flytta än eleverna i övriga kommuner. Detta medförde att tiden från ankomst till skolstart hade tillbringats på andra platser än de vi genomförde intervjuer i. I större kommuner (den större staden och storstadskommunen) var berättelserna från eleverna mer samstämmiga kring hur mottagandet skett. Typiskt sett berättade eleverna om en period på en specifik mottagningsskola med tester, innan skolplacering genomfördes. Elever i dessa större kommuner hade också en tydligare bild av hur processen sett ut, vilka tester som utförts och vad dessa syftade till, än elever som flyttats mellan kommuner och eventuellt gått i skolan i flera kommuner.

” Vet faktiskt inte. Min kommun är Farsta. Först skickades jag till Salem, Rönninge. Där var jag i fem månader men gick inte i skolan. Sedan flyttades jag till Vallentuna och där fick jag börja i skolan efter en vecka. Där gick jag i två månader. Sen blev jag skickad hit till [kommunens namn utelämnas]. Nu har jag varit här i tre veckor.

16-årig pojke från Afghanistan svarar på frågan: ”*Kan du kort beskriva hur du hamnade i din nuvarande skola, från det att du kom till Sverige?*”

De flesta eleverna hade inte själva valt skola utan blivit placerade på skolan där de gick i nuläget. Ett fåtal av de intervjuade eleverna hade dock själva valt skola och en tendens till högre motivation kunde skönjas hos de eleverna, det är dock oklart om skolvalet skapade högre motivation eller om högre motivation var skäl till att skolvalet gjorts. Det verkade också som att dessa elever var något mer välinformerade om hur en längre utbildningsbana i Sverige ser ut.

” De gav mig två skolor att välja mellan och jag valde den här skolan.

18-årig tjej från Syrien svarar på frågan: ”*Fick du välja skola själv eller blev du placerad?*”

Så gott som alla elever vi intervjuat anger att de har fått göra någon typ av test innan de börjat skolan. Det tycks finnas skillnader i hur dessa genomförts vilket sannolikt har med storlek på mottagande att göra, och i förlängningen på kommunstorlek. I de större kommunerna började eleverna på en första mottagningsenhet, där kunskaps-tester och liknande genomfördes inför nivågruppering.

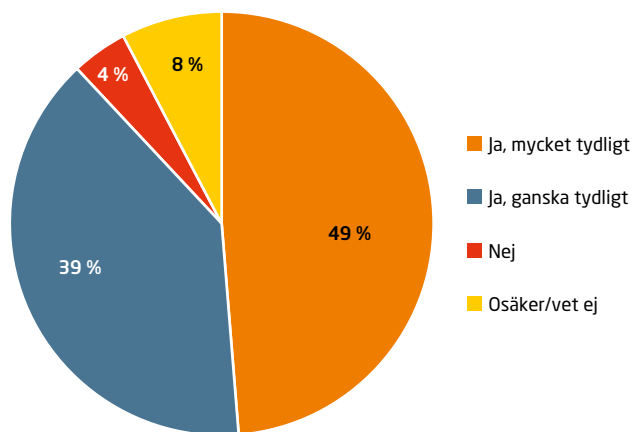
Glesbygdskommunen och förortskommunen skiljde sig från övriga kommuner på så sätt att ett flertal av eleverna hade erfarenheter från andra kommuner där de gått Språkintröduktionsprogrammet, varefter de blivit kommunplacerade. Dessa elever hade därmed inte en lika uniform första erfarenhet av det svenska skolsystemet som

övriga intervjuade elever. De flesta av eleverna hade dock genomfört någon typ av test inför att de startade språkintröduktion på annan ort eller den intensivsvenska de läste i glesbygdskommunen (mer om detta nedan). Just byte av kommun och skola verkade ha negativa effekter för eleverna i termer av mående.

Elevernas förståelse för utbildningens syfte

Genom en rad frågor i såväl enkätstudien som i samband med intervjuerna undersöktes elevernas förståelse för utbildningens syfte. I den kvantitativa studien angav nästan nio av tio att de upplevde att målet med utbildningen var mycket eller ganska tydligt.

Tycker du att det finns ett tydligt mål med den utbildning du går just nu?

Under intervjuerna framstod dock elevernas förståelse för utbildningens syfte och mål som mer oklar. Ett flertal av respondenterna angav att de hade svårt att förstå syftet med utbildningen – många gånger verkade detta vara kopplat till asylprocessen. Uppenbart var också att frågor om utbildningens syfte hängde intimt samman med bilden av de närmsta åren och ambitioner och framtidsdrömmar hos eleverna. De elever som hade en tydlig bild av hur utbildningen passade in som en del av utbildningssystemet som helhet verkade också ha en betydligt bättre förståelse för vad som krävdes i termer av behörighet och betyg för att ta sig vidare till annan utbildning. Ytterligare en konsekvens av denna förståelse var att eleverna verkade tryggare i sin skolsituation.

” Jag vill gärna läsa fysik och kemi det här året, men det finns ingen lärare nu. Om jag kan få de ämnena nu så kan jag börja gymnasiet det här året. Det skulle jag vilja göra.

18-årig kille från Libanon svarar på frågan: ”Kan du beskriva utbildningen du går nu?”

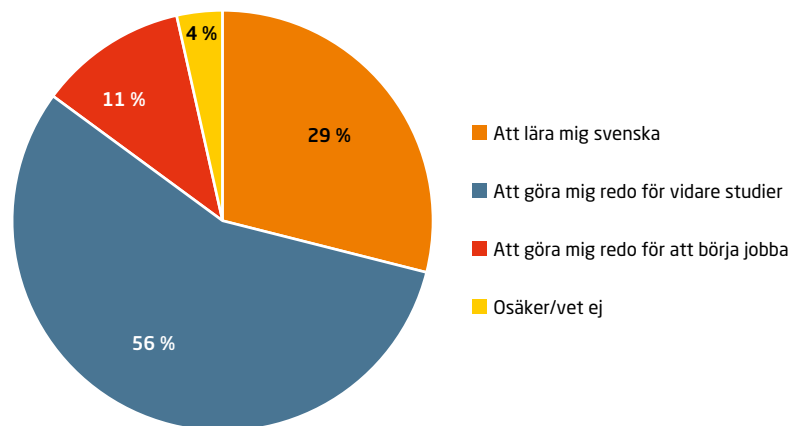
Kunskapen om utbildningen varierade kraftigt eleverna emellan. I huvudsak korrelerade detta med kommun. I storstadskommunen och den större staden uppvisade eleverna en god förståelse för den utbildningen de gick och för hur vägen efter utbildningen såg ut. I glesbygdskommunen gick eleverna inte Språkintröduktionsprogrammet utan intensiv-SFI för att bli antagna till gymnasiet under hösten. Eleverna förstod inte riktigt vad de gick för utbildning, vad syftet med den var eller vad som skulle hända efter densamma. De verkade också vara betydligt mer stressade i allmänhet än de andra eleverna och verkade må sämre.

Ett flertal av eleverna efterfrågade tydligare information om såväl studier, arbete som samhället i stort.

” Att jag lär mig svenska. Vi lär oss ingenting mer än det svenska språket, vi lär oss inget om livet här i Sverige eller om vilka möjligheter som finns. Vi lär oss bara om det svenska språket.

17-årig kille från Afghanistan svarar på frågan: ”Vad kan utbildningen leda till?”

Vad skulle du säga är målet med din nuvarande utbildning?

Enkätstudien gav som vi tidigare visat vid handen att en klar majoritet uppfattade ett tydligt syfte med utbildningen, medan intervjuerna visade på en mer splittrad bild. Som vi kan se ovan visar enkätstudien även på en relativt tydlig bild kring vad syftet är, nämligen att kunna klara av vidare studier. I sammanhanget ska man emellertid komma ihåg att det inte nödvändigtvis står i motsatsförhållande till att lära sig mer svenska.

Vad gäller hur utbildningen beskrevs uppvisades liknande skillnader som poängterats tidigare mellan eleverna i glesbygdskommunen och övriga orter. Då ambitionen i huvudsak varit att beskriva hur uppfattningen om just Språkintruktionsprogrammet var ägnas dock inget ytterligare utrymme åt att beskriva eleverna i glesbygdskommunens uppfattning om utbildningen.

De flesta av eleverna (med undantag för de i glesbygdskommunen) hade en uppfattning om tiden de hade kvar på Språkintruktionsprogrammet och verkade också tillfreds med hur utvecklingen såg ut, med vissa tendenser till otålighet. Utan undantag har den skolpersonal vi träffat i samband med intervjuerna angett att elevgruppen är den utan jämförelse mest studiemotiverade de stött på under sin tid i den svenska skolan.

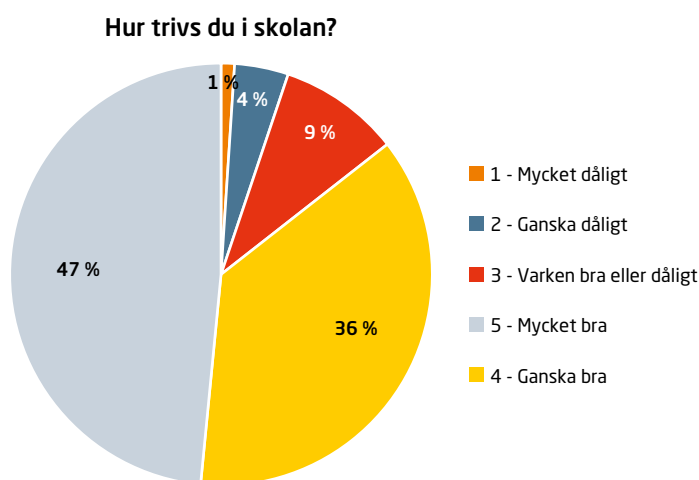
Övergången mellan Språkintruktionsprogrammet och gymnasiet sågs som ett mycket viktigt steg av de flesta eleverna. Det är mycket tydligt att Språkintruktionsprogrammet ses som en separat utbildning skild från gymnasieskolan i övrigt. Sannolikt kan detta hänga samman med att Språkintruktionsprogrammet på något sätt var rumsligt avskilt från övriga delar av skolan på alla platser som studien genomfördes på.

Även om övergången till ett nationellt program ses som central hos de flesta av eleverna, är deras kunskaper om vilka betyg och vilken behörighet som krävs ofta bristfälliga. En del av eleverna var medvetna om att de läste för få ämnen för att ha behörighet till alla program på gymnasiet. En medvetenhet om att nivån på deras betyg kunde påverka möjligheten att komma in på ett gymnasieprogram var dock inte närvarande i intervjuerna. Likaså var medvetenheten om behoven i termer av behörighet och betyg inför högre utbildning, efter gymnasiet, i princip obefintlig. Det ska dock sägas att eleverna på orter där studie- och yrkesvägledningen verkade mer välutvecklad tycktes ha en klart tydligare uppfattning om behörighet.

En reflektion gällande de olika elevgruppernas inställning till lärande är dock att elever med en mer omfattande utbildningsbakgrund, främst elever från Syrien och Irak, snarare resonerade om målet med utbildningen i termer av behörighet och det var enbart i relation till svenskan som de resonerade om lärande. De afghanska eleverna, med betydligt kortare utbildning i bagaget, tycktes dock präglas av en generell större kunskapsörst, dock kombinerat med en svagare förståelse för betygs- och ämnesbehörighet.

Trivsel och lärandemiljö

Generellt angav eleverna att de uppskattade utbildningen och att de lärde sig saker. De flesta angav att svenskundervisningen var viktigast men ett par elever angav en vilja att läsa fler ämnen och även mer matematik. Den kvantitativa studien visar att 86 procent trivs mycket eller ganska bra i skolan.

Jämförelser med tidigare utbildningserfarenheter indikerade stora skillnader eleverna emellan, särskilt baserat på ursprungsland. Eleverna med bakgrund i Afghanistan hade, som tidigare nämnts, betydligt kortare utbildning i bagaget och angav också i högre utsträckning att de blivit slagna av lärare i skolan än övriga elevgrupper. Våldet i skolan var det som eleverna nämnde först vid jämförelse mellan tidigare och nuvarande utbildning.

De intervjuade har genomgående angett att de vill ha mer kontakt med svenska elever såväl i skolan som utanför den. Kontakten med elever av samma nationalitet verkar inte vara särskilt central, åtminstone inte i skolmiljön, möjligtvis för att behovet redan är tillgodosett. Vid en första anblick var det enbart i den större staden som möjligheten att interagera med svenska elever kunde anses något så när tillfredsställande.

Elevernas trivsel och mående varierade väldigt kraftigt och slutsatsen från intervjuerna är att detta verkade ha samband med skolsituationen på ett flertal plan. Eleverna verkade må klart sämre på två av fyra orter där vi genomförde intervjuer. På de orter där informationen om utbildningen som en del av en helhet verkade fungera bättre genomfördes också ”utanför-skolan-aktiviteter”, varför det är svårt att uttala sig om vad som gav de nämnda effekterna. Uppenbart är dock att eleverna i glesbygdskommunen mådde klart sämre än övriga elever och att detta mest troligt påverkade såväl motivation som lärande.

Språk och utbildningens kvalitet

Vad gäller hur utbildningen fungerar kan vi huvudsakligen föra resonemang baserat på respondenternas egna berättelser under intervjuerna, eftersom vi inte intervjuat lärarna och heller inte haft som syfte att undersöka utbildningens kvalitet. Språkfrågan, som ju i sig är en stor del av utbildningens syfte, har emellertid varit ett sådant centralt intryck från intervjuerna, att ett antal resultat ändå bör redovisas på detta tema.

Såsom beskrivs ovan förstår de flesta eleverna att de går programmet för att lära sig svenska. Kunskaperna i svenska skiljer emellertid kraftigt eleverna emellan, och är så talande att det inte endast kan anses vara en funktion av hur länge de varit i Sverige eller gått programmet. Exempelvis har vi mött elever som gått programmet i två år, som uppgivit att programmets mål är att lära dem svenska och att svenskakunskaper är det viktigaste för att kunna ta sig vidare i utbildningssystemet. Likaväl har de inte kunnat mer svenska än några hälsningsfraser.

Utan att uttala sig om utbildningens upplägg kan två generella tendenser skönjas:

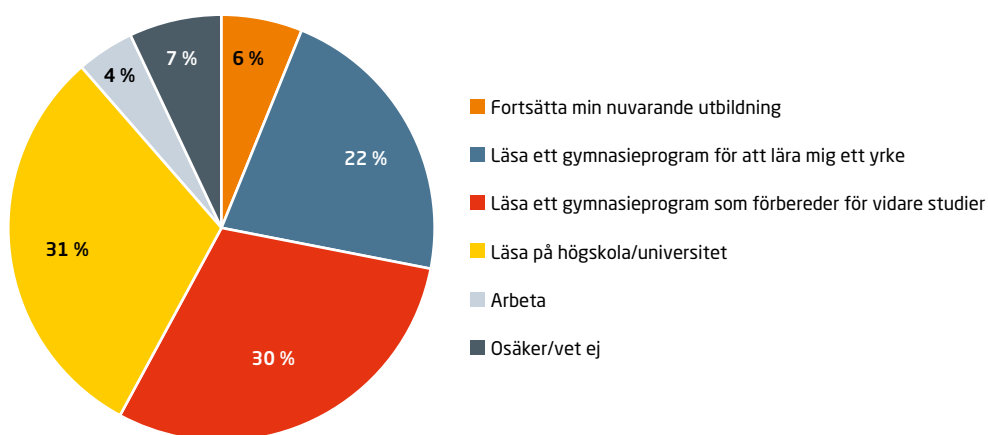
- Elever som anger en högre grad av trivsel i skolan också tenderar att prata bättre svenska.
- Språkkunskaper verkar också ha ett samband med elevernas boendesituation.

Eleverna pratade i huvudsak svenska med lärare och andra elever, förutsatt att de gick i klasser med en blandning av elever. I klasser med en majoritet från ett språkområde pratades uteslutande detta språk med klasskompisar, vilket också av eleverna själva angavs vara ett problem för språkinläring. Det ska också sägas att modersmålsundervisning tycks förekomma i begränsad utsträckning bland de elever vi intervjuat, och att samma sak kan sägas om digitala språkstöd eller undervisningsmaterial på elevernas modersmål.

Elevernas ambitioner och drömmar

Eleverna kunde i de flesta fallen resonera om framtiden i termer av utbildning och jobb, trots att de flesta av eleverna inte kunde vara säkra på att få stanna i Sverige. Tydliga skillnader mellan hur eleverna resonerade om sin framtid kunde dock uppmärksammas baserat på vad de förstod om sin skolgång och deras trivsel i skolan och välmående i stort.

Eleverna skiljde sig tydligt åt vad gällde synen på vad de vill göra i framtiden. Skillnaderna verkade på många sätt hänga samman med ursprungsland och tidigare utbildningserfarenheter, samt social bakgrund. I den kvantitativa studien kunde dock skönjas att majoriteten, 61 procent, antingen angav att de ville läsa ett högskoleförberedande program eller hoppades läsa på högskola/universitet inom två år.

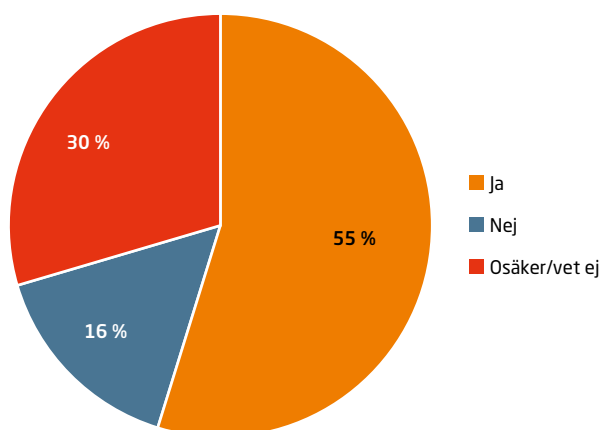
Vad skulle du helst vilja göra om två år?

Inom den afghanska gruppen hade en stor andel snarare erfarenheter från yrkeslivet än från utbildning sedan tidigare, vilket sannolikt påverkat deras svar jämfört med övriga elever. Ett vanligt angivet drömyrke bland dessa var polis, vilket rimligtvis kan tänkas hänga samman med elevernas erfarenheter av myndighetspersonal i såväl Afghanistan som Iran (där de flesta hade levt före sin migration) och Sverige. I övrigt kan sägas att den afghanska elevgruppen i hög utsträckning resonerade om prestigeyrken med krav på långa högskole- eller universitetsutbildningar. Ett antal av eleverna hade tidigare erfarenheter av arbetaryrken (främst mekanikerliknande yrken) och kunde tänka sig att läsa en utbildning med praktisk inriktning. Resonemangen kännetecknades också av en mycket svag förståelse för hur svensk arbetsmarknad fungerar.

” Mitt yrke är att sy, men det finns inte i Sverige. Här kanske jag kan bli mekaniker.

17-årig kille från Afghanistan svarar på frågan: ”Vad vill du göra i framtiden?”

Eleverna själva angav dock i den kvantitativa studien att de hade en mestadels god förståelse för vad som krävs för att få ett arbete i Sverige. Även om nästan hälften av eleverna är osäkra på eller inte vet vad som krävs för att få ett jobb i framtiden.

Tycker du att du vet vad som krävs av dig för att du ska kunna få ett jobb i Sverige i framtiden?

Elever från arabisktalande länder hade en tydligare uppfattning om hur utbildningssystemet och arbetsmarknaden fungerar i Sverige. Deras framtidsdrömmar och planer inbegrep allt som oftast en gymnasieutbildning, dock inte alltid glasklart inom vilket program, och en efterföljande högskoleutbildning. Många gånger angavs yrken som ingenjör och läkare, men spridningen var betydligt större bland dessa elever än de med bakgrund i Afghanistan.

” Ja, jag vill bli sjuksköterska eller psykolog. Min pappa var sjuksköterska och mina syskon har jobbat med det tidigare...

17-årig kille från Syrien svarar på frågan: ”Vad skulle vilja jobba med i framtiden?”

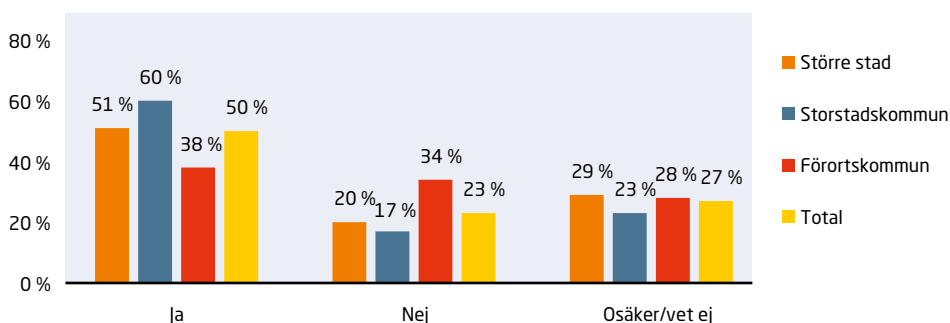
Vad gällde frågor om utbildningens inriktning, favoritämnen samt hur detta hänger samman med framtidsplaner återfanns också tydliga skillnader eleverna emellan. En relativt stor andel av eleverna angav att svenska var det de uppskattade mest i skolan och också det de prioriterade först, sannolikt mot bakgrund av en ambition att snabbt lära sig språket för att kunna ta sig vidare inom utbildningssystemet. Många angav också att de ville läsa mer matematik och naturvetenskapliga ämnen. Detta gällde i högre utsträckning elever med bakgrund i Syrien och Irak, vilka många gånger läst på gymnasiet i hemlandet.

” Jag är väldigt duktig på matematik. Språket är dock ett problem, att förstå frågorna. Men jag är duktig på matte.

18-årig tjej från Irak svarar på frågan: ”Finns det något du kan/lär bra på som du känner att du inte får visa/öva i skolan?”

Generellt kan sägas att mindre välinformerade elever, med svagare förståelse för svensk arbetsmarknad och det svenska utbildningssystemet, i högre utsträckning angav statusyrken som inte sammanföll med svar på frågor om favoritintressen och liknande. Elever med höga ambitionsnivåer och låg förståelse för möjligheter och vägar framåt bäddar för besvikelse och känslor av hopplöshet. Det här indikerar att vägledning kring studie- och yrkesliv behöver prioriteras. I den kvantitativa studien kunde det också iaktas att elever i kommuner som tycktes ha en mer välutvecklad studie- och yrkesvägledning angav att de hade en bättre förståelse för vad som krävs för att kunna studera vidare.

Tycker du att du vet vad som krävs av dig för att du ska kunna komma in på en fortsatt utbildning i Sverige?

Praktiska ämnen

Ett av de frågeområden som undersökts genom intervjuerna är elevernas intresse för praktiska ämnen som en del av språkintruktionsutbildningen. Något hårdtaget kan sägas att elever med god förståelse för det svenska utbildningssystemet och ambitioner om statusyrken i princip angav att de var helt ointresserade av praktiska ämnen. Generellt kan också sägas att eleverna från Afghanistan uppvisade störst intresse för praktiska utbildningar.

Övriga elevgrupper får bedömas vara försiktigt intresserade av praktiska ämnen och utbildningar även om detta snarare var ett av flera alternativ än angavs som ett huvudspår. Bland det fåtal specifika praktiska utbildning som angavs som intressanta märks framför allt fordonsprogrammet och vård- och omsorgsprogrammet, medan ett mindre antal elever nämnde frisörs- och designutbildning.

Flera av eleverna hade yrkeserfarenheter av praktiska yrken sedan tidigare vilket kan tänkas ha påverkat inställningen till frågan. Dessa elever är dock ofta främmande för tanken att det skulle krävas en särskild utbildning för praktiskt orienterade yrken vilket kan tänkas påverka svaren.

” Jag tycker jättemycket om mekanik. Jag skulle antingen vilja bli mekaniker eller polis. Ett av dem hade varit jättekul, det skulle jag verkligen vilja. Någon kanske inte skulle tro att jag skulle tycka om mekanik men det gör jag. [Har du hållit på med det tidigare?] Jag har inte jobbat med det men jag har varit med när andra har jobbat med det. Jag gillar att cykla. Jag tycker om att laga motorcyklar, laga cyklar. Jag tycker också om att fixa bilar.

17-årig kille från Afghanistan svarar på frågan: ”*Finns det något du kan/är bra på som de känner att du inte får visalöva i skolan?*”

Övriga faktorer som kan påverka elevernas lärande

Elevernas boendesituation verkar påverka deras språkinläring. De elever som bor i svenska familjer tycks lära sig svenska fortare än dem som bor på boende (HVB-hem eller asylboende) eller dem som bor med sin egen familj. Boendesituationen verkar generellt vara en viktig faktor för respondenternas mående och lärande. De flesta respondenterna har angett att boendet fungerar bra, men i ett par fall har det angetts fungera dåligt vilket påverkar möjligheterna att lära sig språket och fokusera på skolan.

Frågor om åldersgränser var mycket levande för eleverna, framför allt för dem som närmade sig åldersgränsen för att kunna få börja gymnasiet. I nuläget tillåts elever att börja gymnasiet fram till sin 20-årsdag, asylsökande elever måste dock ha börjat gymnasiet före sin 18-årsdag. Det är uppenbart att kommunerna har uppmärksammat att nämnda 18-årsgräns för asylsökande elever utgör ett stort hinder för eleverna, och kommunerna har skapat olika sätt att komma runt problemet. I glesbygdskommunen gick eleverna intensiv-SFI istället för språkintruktionsprogram för att därefter släppas in på en preparandutbildning eller liknande på den reguljära gymnasieskolan, för att undvika 18-årsgränsen. I storstadskommunen och i den större staden ignorerades helt enkelt 18-årsgränsen och de asylsökande eleverna tilläts börja gymnasiet på samma sätt som övriga elever (det vill säga fram till 20-årsåldern).

” Jag vet inte, jag vill gå på gymnasiet men då jag fyller 20 år snart så kanske jag kommer få gå på vuxenutbildning.

19-årig tjej från Irak svarar på frågan: ”Vill du komma in på gymnasiet efteråt?”

De elever som angav att de har svårt att fokusera på skolan hänvisade många gånger till asylprocessen, och i flera fall angett att de mått mycket dåligt kopplat till detta. Majoriteten av eleverna hade inte haft sin första intervju med migrationsverket; vissa hade väntat över ett år på detta. I flera fall verkade detta skapa osäkerhet, vilket kan tänkas påverka integrationen som helhet negativt.

” Jag förstår vad du säger, men när tolken översätter så förstår jag helt. Om ett år tror jag att jag kommer att kunna prata vackert, men om jag stannar här så kommer det att ta ett år till. Många av pojkarna här är duktiga, men flera av dem har också mycket hög belastning, de kanske är oroliga för att de ska utvisas. Flera här är duktiga, men de skulle kunna vara ännu bättre med bättre förutsättningar. Det blir svårt när hotet om att utvisas gör det svårare att lära sig. Du kanske inte vet svaret på den frågan, men varför kan vi inte läsa svenska efter att vi fyller 18?

17-årig kille från Afghanistan svarar på frågan: ”När tror du att du kommer ha lärt dig svenska?”

Ett par av respondenterna angav erfarenheter av fysiskt våld och andra former av trauman. Särskilt gällde detta för ensamkommande och i allra högsta mån de respondenter som pratade Hazaragi och därmed sannolikt var Hazarer, med erfarenheter av förtryck även från andra afghanska etniska grupper.

” Jag trivs bra, lärarna är bra. Lärarna i Iran är inte så bra. De slår eleverna. Om man inte kan svara på en fråga så slår de en. Min pappa behövde betala dem för att jag skulle få gå i skolan, eftersom jag är från Afghanistan. Systemet är mycket lugnare här, där var det alltid väldigt stressigt. Om jag ska jämföra så är det bra här och dåligt där.

17-årig tjej från Afghanistan svarar på frågan: ”Hur är skolan jämfört med den skola du har gått i tidigare?”

Slutsatser

Något som tydligt framkommer i resultaten av denna studie är att elever på Språkintruktionsprogrammet är en mycket heterogen grupp, och elevernas olika förutsättningar och erfarenheter måste beaktas i utformandet av förslag för att förbättra programmet. När vi nu kommit fram till slutsatserna, är det således viktigt att ha i åtanke att de inte nödvändigtvis gäller alla elever på programmet, inte minst i fråga om de språkgrupper och bakgrunder som inte varit representerade i studien. Samma sak kan också sägas om de deltagande kommunerna där vissa slutsatser inte är tillämpliga på alla kommuner.

I vissa avseende tycks emellertid just elevernas heterogenitet vara en anledning till att de blir kvar på programmet så länge. Mot bakgrund av deras vitt skilda förutsättningar och tidigare erfarenheter är det svårt att lägga upp undervisningen på ett sätt så att det passar alla, eller i alla fall blir så effektivt som möjligt för varje enskild elev. I ett klassrum kan ett mycket stort antal modersmål förekomma, samtidigt som läraren inte behärskar ett enda av dessa. Utan att gå in i detaljer kring hur undervisningen ska läggas upp, blir ett alltför likt upplägg hämmande både för den elev som precis skulle börja motsvarande Naturvetenskapsprogrammet i sitt tidigare hemland, och är i behov av hjälp att lära sig läsa gymnasiematte på svenska, som för den som är analfabet. Det finns sannolikt fog för att säga att skillnaden mellan eleverna på språkintruktionsprogrammet totalt sett, är större än den mellan eleverna i hela övriga gymnasieskolan, de andra introduktionsprogrammen inräknat. Vi har inte i detalj studerat regelverket kring programmet, men flera av de kommuner vi besökt har efterfrågat en större flexibilitet i programmets upplägg just för att kunna hantera detta.

För somliga elever skulle det således förmodligen vara bättre att börja samläsa med elever på högskoleförberedande program så snart som möjligt, medan andra behöver mycket tid att lära sig att räkna och skriva. Den gemensamma nämnaren dessa grupper emellan är egentligen bara deras svaga svenskkunskaper, men det går att ifrågasätta huruvida programmets nuvarande upplägg verkligen möjliggör för eleverna att lära sig svenska så snart som möjligt. Eftersom de många gånger helt saknar andra kontakter med det svenska språket förutom med sina lärare, är det på vissa platser upp till eleverna att själva ta initiativ på fritiden för att lära sig svenska. Att programmet dessutom ofta är så tydligt distanserat från övriga gymnasieskolan, försvårar dessutom kontakter med svensktalande ungdomar.

Ur ett språkperspektiv är det alltså tydligt att en ökad integrering i gymnasieskolan i stort är önskvärd. Eleverna såg idag inte språkintruktionsprogrammet som en del av gymnasieskolan, vilket sannolikt har negativa konsekvenser både för språkinläringen och för övergången till andra program. Därutöver kan ökad interaktion med övriga elever på gymnasieskolan tänkas bryta isoleringen som många av de intervjuade eleverna uppgivit.

Elevernas bedömning av hur lång tid de har kvar på Språkintruktionsprogrammet varierade också, och en tydlig nivåindelning som kommuniceras till eleverna verkar ha positiv effekt för elevernas förståelse för utbildningen och ger dem dessutom möjlighet att följa sin progression. Att elever har gått på programmet i två år utan att

kunna tala svenska kan inte betraktas som annat än ett misslyckande, särskilt som de själva ofta uppger att de inte vet vad nästa steg i utbildningssystemet är. Enkelt uttryckt vet många inte hur mycket svenska de behöver kunna för att ta sig vidare. Samma sak gäller sannolikt i fråga om övriga ämnen, där eleverna inte vet vilka kunskaper som krävs i till exempel matte för att de ska kunna påbörja naturvetenskaps- eller teknikprogrammet. Eftersom det är relativt ovanligt med direkta övergångar till ett nationellt program (de flesta går till ett annat introduktionsprogram) skulle man kanske kunna säga att detta är ett hypotetiskt problem, men för de elever som har omfattande utbildning sedan tidigare och höga ambitioner bör allt göras för att de ska behöva gå introduktionsprogram så kort tid som möjligt.

Ytterligare en slutsats är att information om såväl utbildning som yrkesliv är centralt. En alltför stor andel av eleverna hade en oklar bild över vägen vidare från språkinroduktionsutbildningen och hade en svag förståelse för betyg och behörighet – särskilt bortom gymnasieskolan – vilket verkar ha konsekvensen att deras beslut om framtiden inte utgick från en tillräcklig förståelse om deras möjligheter framåt. Sannolikt är det klokt att kombinera studie- och yrkesvägledning med prao eller praktik för att ytterligare stärka förståelsen, samt möjliggöra för ungdomarna att bygga nätverk bortom sitt boende eller sin skola.

En stor del av studien har kretsat just kring elevernas ambitioner och drömmar inför framtiden. Ifråga om ambitionerna är det således mycket glädjande att lärarna beskriver eleverna som en av de mest ambitiösa elevgrupperna i svensk skola. Med rätt upplägg på undervisningen borde således många av dem ha goda möjligheter att nå sina mål. Å andra sidan måste man tyvärr konstatera att målen ibland tycks vara väl högt satta, eller i alla fall satta utifrån en orealistisk bild av hur svensk utbildning och arbetsmarknad fungerar. Vägen till naturvetenskapsprogrammet och en framtida läkarutbildning som kräver högsta betyg i alla ämnen är lång för den som är 16 år gammal och varken hanterar svenska eller grundläggande matematik. Utan att sänka elevernas motivation skulle det ibland sannolikt vara bra att visa på exempel och studievägar som kan ge dem en bra framtid i Sverige i alla fall, och kanske möjligheten att jobba ett par år först inom exempelvis vården, för att därefter kunna söka en läkarutbildning om de fortfarande är intresserade.

Detta för oss in på praktiska ämnen i undervisningen, som i dag knappt förekommer och som vissa av eleverna, främst från Afghanistan, inte heller förknippar med utbildning överhuvudtaget. Genom ökade inslag av såväl praktik som praktiska ämnen, skulle självförtroendet bland de elever som redan har kunskaper om exempelvis motorer kunna stärkas, och samtidigt öka deras intresse för ett framtida kvalificerat yrkesarbete. Samma metod skulle kunna tillämpas i fråga om vård- och omsorgsutbildning för dem som drömmer om att bli läkare eller barn- och fritidsprogrammet för dem som vill bli lärare. Eftersom praktisk utbildning inte alla gånger kräver svenskkunskaper skulle detta också kunna vara ett sätt för eleverna att snabbt tillgodogöra sig kunskaper, parallellt med svenskundervisningen. Kan man även få praktik på plats skulle de dessutom kunna få andra kontaktytor att träna sin svenska på.

På skol- och huvudmannanivå är det också tydligt att ett helhetsgrepp kring elever på Språkinroduktionsprogrammet behöver tas, som går bortom tiden i skolbyggnaden. Elevernas mående påverkar lärmiljön och detta påverkas i sin tur av boende och fritid. Eleverna har ett större behov av organiserade fritidsaktiviteter och nära samarbete mellan skola, fritid och boendemiljö (främst för ensamkommande elever) för att språkinläringen ska fungera så effektivt som möjligt.

I sammanhanget är det viktigt att komma ihåg att många av eleverna mår dåligt, och i många fall har obearbetade trauman bakom sig. Även om vi medvetet inte fokuserat på deras väg till Sverige i studien, är krig och konflikt av naturliga skäl ofta centrala teman i deras berättelser. Har de haft tur har de kommit till en huvudman som tagit ett helhetsgrepp på deras situation, men lika ofta har de flyttats runt mellan olika kommuner innan de hamnat på sin nuvarande plats. Således behöver de väsentligt mer stöd än svenska ungdomar i motsvarande ålder för att ha mental energi att kunna fokusera på undervisningen.

De utdragna asylprocesserna är ett stort problem i sammanhanget, där osäkerheten om att få stanna bidrar till att det är svårt att fokusera helt på skolan. Här är det svårt för kommunerna att göra så mycket, eftersom Migrationsverkets handläggningstider spelar in. Men även för elever som vet att de kommer att få stanna spelar åldersgränserna en stor roll, eftersom många upplever en stress att ta sig vidare så snart som möjligt, men som beskrivs ovan inte vet riktigt till vad eller hur. Uppenbart är alltså att 18-årsgränsen för att börja gymnasiet som asylsökande är mycket problematisk, vilket indikeras av att två av kommunerna som studien genomfördes i medvetet bortsåg från åldersgränsen och tillät eleverna att börja gymnasiet fram till sin 20-årsdag. I en tredje kommun skapades istället ett särskilt upplägg för de elever som riskerade att fylla 18 år innan de kunde anses vara redo för gymnasiet. Upplägget syftade till att eleverna skulle kunna antas till en preparandutbildning, för att möjliggöra för eleverna att börja ett nationellt gymnasieprogram så fort som möjligt. Detta är ett exempel på den flexibilitet i Språkintruktionsprogrammet som vi efterfrågar ovan, och skulle således kunna tjäna som ett utmärkt exempel. Tyvärr hade upplägget kommunicerats bristfälligt till eleverna som inte visst vad eller varför undervisningen var upplagd på detta vis. Detta snarare spädde på deras oro och ledde till att många sa att de hellre hade velat gå ett vanligt språkintruktionsprogram.

Förslag

Nedan följer ett antal förslag baserat på våra slutsatser. Såsom beskrivs ovan är förslagen inte nödvändigtvis lämpliga för alla elever, och somliga av dem genomförs redan i vissa kommuner. Förslagen tjänar i första hand som inspiration till hur Språkin introduktionsprogrammet kan utvecklas på ett nationellt plan, men vissa berör även andra introduktionsprogram.

Generella förslag kring introduktionsprogrammen

- 1. Uppmuntra ökad samläsning med nationella program.**

Både på Språkin introduktionsprogrammet och övriga individuella program bör integrationen med övriga gymnasieskolan stärkas, och eleverna bör studera så nära ett nationellt program som möjligt om målet är att ta sig dit.
- 2. Se över vad utgångar från yrkesintroduktionsprogrammet skulle kunna innebära.**

För vissa av eleverna på språkin introduktion är vägen till ett nationellt program mycket lång, och det kan även gälla elever på exempelvis individuellt alternativ. Genom yrkesutgångar från yrkesintroduktionsprogrammet skulle eleverna snabbare kunna bli anställningsbara. Gymnasieskolans nationella programråd bör kunna ges i uppdrag att ta fram exempel på paketering av sådana yrkesutgångar. Med en flexibel vuxenutbildning finns möjligheterna att senare komplettera med ytterligare utbildning för dem som vill.
- 3. Förbättrad resultatuppföljning.**

Ge Skolverket i uppdrag att utveckla system för att bättre kunna följa eleverna från Språkin introduktion och övriga introduktionsprogram. Hur ser övergångarna ut? Vart tar de vägen annars? Skolinspektionens senaste granskning av språkin introduktion visar att många huvudmän brister i styrning och uppföljning av programmet⁵. Skolinspektionens granskning och inspektion av introduktionsprogrammen behöver förbättras.
- 4. Se över introduktionsprogrammets struktur**

De flesta av eleverna från språkin introduktion kommer att gå vidare till ett annat introduktionsprogram. Skillnaderna dessa emellan är emellertid otydliga och exempelvis programinriktat individuellt val eller preparandutbildning skulle kunna tas bort eller slås ihop.

⁵ Skolinspektionen, Språkin introduktion i gymnasieskolan, 2017

Specifika förslag för Språkintruktionsprogrammet

5. **Möjliggör ökad flexibilitet i upplägget på programmet.**
6. **Inför möjlighet att läsa yrkeskurser på språkintruktionsprogrammet och säkerställ att det blir praktiskt möjligt för eleverna att läsa kurserna.**
Många av eleverna känner inte till möjligheterna med en praktisk utbildning, medan andra redan har goda kunskaper inom praktiska områden. Ett inslag av praktiska ämnen tillsammans med en tydlig väg till yrkesintruktionsprogrammet och därefter yrkesprogram kan korta elevernas väg till arbetsmarknaden. Även här bör nationella programråden kunna förpacka kurspaketet.
7. **Praktik på arbetsplatser.**
Miljöpraktik på företag ökar elevernas kunskaper om arbetsmarknaden och ger dem kontakter med samhället. Det är viktigt att förbättra företagets möjligheter att ta emot elever på praktik genom t.ex. handledarbidrag.
8. **”Prao” på nationella gymnasieprogram.**
Stärker kopplingen till övriga gymnasieskolan och elevernas kunskaper om vad som krävs.
9. **Förstärkt studie- och yrkesvägledning.**
Eleverna har väsentligt sämre kunskaper om såväl arbetsmarknaden som utbildningssystemet än andra personer i Sverige i samma ålder och behöver mer information och vägledning för att kunna göra rätt val framåt.
10. **Samordnad kartläggning av förkunskaper och intressen.**
Utveckla en nationell modell för kartläggning och en mall som alla huvudmän följer. Ökar möjligheterna att följa elevernas progression och underlättar när elever flyttar mellan kommuner.
11. **Inför en mentorsfunktion för att ta till vara elevernas intressen både inom och utanför skolan.**
Elevernas kontakter med samhället behöver stärkas och kontakterna underlättas. Samtidigt behöver eleverna ett bollplank i vardagliga frågor. Allra helst bör detta vara någon som behärskar deras modersmål.
12. **Stärk huvudmännens ansvar för fritidsaktiviteter.**
Eleverna har för få kontakter med samhället och ett större helhetsgrepp bör tas kring deras situation.
13. **Involvera eleverna genom valfrihet där så är möjligt.**
Även om skolval inte alltid är möjligt eller lämpligt, bör eleverna vänjas vid att välja vägar inom utbildningssystemet. Detta kan till exempel ske genom att de får välja olika kurser på språkintruktionsprogrammet.
14. **Utveckla Ung Företagsamhet på språkintruktionsprogrammet.**
Skapar en känsla av kontinuitet och ger eleverna ett längre projekt att jobba med som ger kontakter med samhället. Säkerställ att alla elever på språkintruktionsprogrammet får en förfrågan om att driva UF-företag.

15. Öka hastigheten i språkundervisningen och inför digitala stöd.

Många elever lär sig svenska för långsamt, vilket gör att de även snabbt hamnar efter i andra ämnen, där de i vissa fall varit på samma nivå som svenska unga i samma ålder. Ofta kan inte elevernas rätt till studiehandledning på modersmålet och modersmålsundervisning tillgodoses. Både ökad användning av digitala stöd och fjärrundervisning krävs för att ge eleverna rätt förutsättningar.

16. Ökad undervisningstid eller snabbupplägg.

Många elever går bara i skolan ett par timmar som dagen, och pratar därefter sitt modersmål med kompisar och anhöriga. Samtidigt har de hög motivation att lära sig svenska, varefter ett tolkskoleliknande snabbupplägg bör kunna erbjudas dem som vill och har förutsättningar.

17. Inför ett ”gymnasieprov”.

För många elever som har förkunskaper tar det för lång tid att skaffa sig den behörighet i de 12 ämnen som krävs för att komma in på ett högskoleförberedande program. Dessa elever bör kunna erbjudas ett prov på deras modersmål liknande högskoleprovet för att ge dem behörighet så snart de lärt sig svenska.

18. Säkerställ att det finns en flexibilitet och tydlighet för eleverna när det gäller åldersgränsen för att få påbörja ett nationellt program.

19. Förtydliga och effektivisera asylprocessen så att eleverna får besked snabbare.

Bilaga 1

Hej!

Den här enkäten handlar om hur du upplever skolan och vad du vill göra i framtiden. Den är en del i en undersökning för att samla kunskap om hur personer som nyligen kommit till Sverige upplever sin utbildning.

Dina svar är helt anonyma, vilket innebär att ingen kommer att veta vad just du har svarat.

Du svarar genom att kryssa i det svarsalternativ som du tycker stämmer bäst, eller genom att skriva i rutan. Du kan bara ange ett svar på varje fråga. Om du inte vill svara på någon fråga, eller tycker att den är svår, kan du bara hoppa över den.

Stort tack för dina svar!

1. Vilket är ditt kön?

- Man
- Kvinna
- Vill inte uppge

2. Hur länge har du gått i skolan i Sverige?

- Mindre än 1 år
- Mellan 1 år och 3 år
- Mer än 3 år
- Vill inte uppge

3. Hur bra trivs du i skolan?

- 5 - Mycket bra
- 4 - Ganska bra
- 3 - Varken bra eller dåligt
- 2 - Ganska dåligt
- 1 - Mycket dåligt
- Osäker/vet ej

4. Tycker du att det finns ett tydligt mål med den utbildning du går just nu?

- Ja, mycket tydligt
- Ja, ganska tydligt
- Nej
- Osäker/vet ej

5. Vad skulle du säga är målet med din nuvarande utbildning?

- Att lära mig svenska
- Att göra mig redo för vidare studier
- Att göra mig redo för att börja jobba
- Osäker/vet ej

6. Vad skulle du helst vilja göra om två år?

- Fortsätta min nuvarande utbildning
- Läsa ett gymnasieprogram för att lära mig ett yrke
- Läsa ett gymnasieprogram som förbereder för vidare studier
- Läsa på högskola/universitet
- Arbeta
- Osäker/vet ej

7. Tycker du att du vet vad som krävs av dig för att du ska kunna komma in på en fortsatt utbildning i Sverige?

- Ja
- Nej
- Osäker/vet ej

8. Tycker du att du vet vad som krävs av dig för att du ska kunna komma få ett jobb i Sverige i framtiden?

- Ja
- Nej
- Osäker/vet ej

9. Om du fortsätter att studera, vad skulle du helst vilja läsa för utbildning? Vänligen skriv så tydligt du kan nedan eller kryssa i rutan om du inte vet:

- Osäker/vet ej

10. Vad skulle du helst vilja arbeta med i framtiden? Vänligen skriv så tydligt du kan nedan eller kryssa i rutan om du inte vet:

- Osäker/vet ej